

'Als ik ergens in geloof, is het in phanta rei: alles stroomt'

Jan Ritsema danst in De Toneelschuur

THEATER • INTERVIEW

MARGRIET PRINSSEN

Quatuor pour la fin du Temps. Dans: Jan Ritsema. Musici: Takashi Yamane, Yutake Oya, Geert de Bièvre en George van Dam. Te zien: Haarlem, Toneelschuur, benedenzaal, 24 en 25 april, 20.30 u.

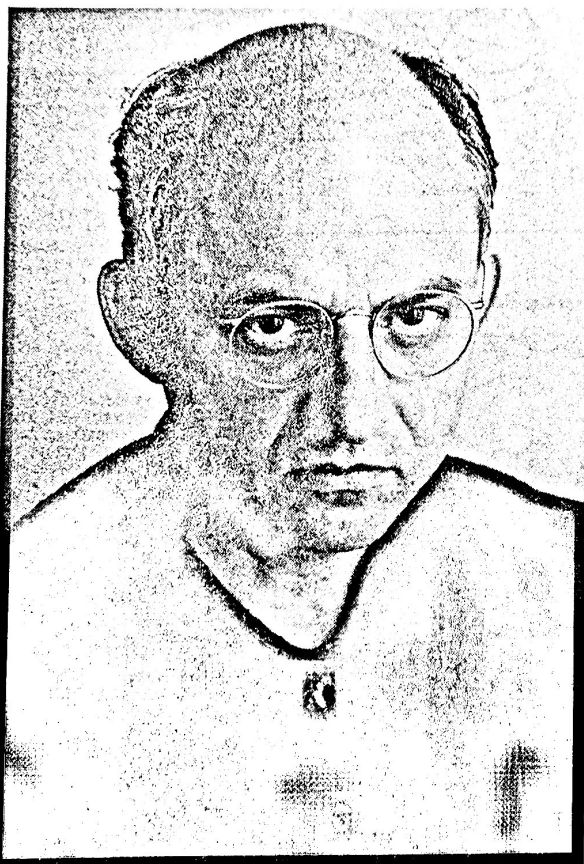
Bij Jan Ritsema thuis in hartje Amsterdam, liggen de eerste recensies op tafel. De eerste is *himmelhoch jauchzend*, de tweede uitgesproken negatief. Dat verbaast hem niks: „Het is een voorstelling die tegenstrijdige gevoelens oproept. Ik kan me voorstellen dat mensen er niets aan vinden zoals ik ook denk dat wie zich ervoor openstelt, een bijzondere ervaring zal hebben.”

Ach, quatsch, hij schudt zijn hoofd, dat klinkt meteen weer zo zwaar, zo bedoelt hij het helemaal niet. Woorden zijn verhuullend, ze liegen, ze worden zo gemakkelijk verkeerd begrepen. Daarom is hij nu juist zo blij om te kunnen dansen: „Dans is kaler, eenvoudiger, minder verhuullend dan taal. Taal gebruik je voor allerlei doeleinden: je regelt er van alles mee, je manipuleert met taal. Met je lichaam kun je niet liegen. Een beweging is gewoon wat het is. Dans pretendeert niet waar of onwaar te zijn.”

Op het Springdance festival in Utrecht is het afgelopen week-einde zijn danssolo *Quatuor pour la fin du Temps* in première gegaan. Niet op de oorspronkelijk bedoelde muziek van Olivier Messiaen, maar op inderhaast bij elkaar gezochte muziekfragmenten van onder andere Berg, Webern en Ives. Een paar weken voor de première rees er een probleem in de persoon van de weduwe van Messiaen. Zij verbood het gebruik van muziek van haar overleden

echtgenoot voor alle andere dan puur muzikale doeleinden. Pogingen van Ritsema om haar door middel van brieven en een videoregistratie te overtuigen, liepen op niks uit. De weduwe hield voet bij stuk en Jan Ritse-

ma moest, samen met de musici van het Ictus-ensemble, naarstig op zoek naar vervangende muziek. Tot zijn zeer grote spijt, nog steeds: „Bij de muziek van Messiaen gebeurde er iets ongrijpbaars, dat maakte dat de

Jan Ritsema: „Met je lichaam kun je niet liegen. Een beweging is gewoon wat het is. Dans pretendeert niet waar of onwaar te zijn.”

FOTO • LEX VAN ROSSEN

voorstelling meer werd dan de combinatie van Jan Ritsema danst op muziek van Messiaen. Op mysterieuze wijze ontstond een surplus, een meerwaarde, die op andere muziek, hoe mooi ook, niet te herhalen valt. *Het Quatuor pour la fin du Temps* is één lang gedicht; nu gebruiken we zeven korte stukken die weliswaar overeenstemmen qua thematiek, maar toch iets wezenlijk anders opleveren.”

Messiaen schreef het Quatuor tijdens zijn gevangenschap in Silezië in 1941. De eerste opvoering vond plaats in het steenkoude Stalag, onder deplorabele omstandigheden, voor dertigduizend gevangenen. Het weerhield hem er niet van een ode aan de liefde voor het oneindige te schrijven. Het kwartet is een hommage aan de Engel van de Apocalyps die terwijl hij de handen ten hemel heft, zegt: 'Vanaf nu zal er geen Tijd meer zijn.'

Het thema van de oneindigheid spreekt Ritsema zeer aan, zeker nadat hij vorig jaar met een hartkwaal in het ziekenhuis belandde. Hij maakte er een lijstje met de dingen die hij per se nog wil doen. Het maken van een dansvoorstelling stond bovenaan. Hij houdt van dans en van muziek, hij is niet zo'n toneelman die alleen maar naar toneel gaat kijken.

„Mijn manier van dansen is ontstaan tijdens de repetities voor toneelvoorstellingen. Dan loop ik rond, ik draai rondjes, ik maak sprongen. Ik wend alle middelen aan om het slimste wat mogelijk is tussen mij en de acteurs naar boven te halen. Mijn omgeving heeft me sterk gestimuleerd om deze voorstelling te gaan maken. In mijn werk herkent men een soort muzikale montage, die overi-

gens volstrekt buiten mij om ontstaat. Vroeger zou ik er niet over geïnteresseerd hebben om te gaan dansen; dat was uitgesloten. Formeel kan ik geen maat houden, geen melodie onthouden en zing ik vals.”

Hij houdt van het overtreden van verboden, alles moet mogelijk zijn, niets ligt vast. Dat geldt ook voor zijn werk als regisseur: „Ik wil van te voren niets weten. Als een tekst goed is, hangt alles met alles samen. Het is een heel gepuzzel voor je de kern te pakken hebt, waar alle touwtjes samenkomen. Ik ben geïnteresseerd in het staketsel, in de constructie achter een tekst.”

Hij noemt zichzelf een fan van de quantummechanica, waarin niets met zekerheid wordt aangenomen, hooguit wordt gesproken van een zekere waarschijnlijkheid. De proef met een foton die niet meer waarneembaar is als hij met grote snelheid wordt voortbewogen, spreekt hem aan: materie die even geen materie meer is. „Ik herken wel wat in zo'n transformatie tot ongrijpbaarheid. Zelf ben ik permanent bezig, op het moment dat ik me in een hokje geplaatst voel, om ervoor te zorgen dat ik niet meer waarneembaar ben.”

„Ik ben geen gelovige. Als ik ergens in geloof, is het in phanta rei: alles stroomt. Alles laten stromen, niets uitsluiten. Je mag wel iets vinden, maar besef dat het tijdelijk is, en bij gebrek aan beter weten.”

Gaat hij na deze voorstelling meer dansen? Hij zegt, lachend vanwege de paradox: „Dat moet je mij vragen, daar weet ik het antwoord niet op. Wat ik wel weet: dat wat ik ben wanneer ik dans is duizend maal meer waar dan wat ik ben als ik spreek. En dat is genieten.”